

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
(24-25 березня 2022 р., м. Одеса, Україна)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО (м. Одеса)

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ

ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИЙ ПІДХІД У ДОСЛІДЖЕННІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОЗДІЙСНЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції
24-25 березня 2022 року

Одеса
ФОП Бєлий А.Є
2022

УДК: 159+153.8+155.25

РЕСУРСНІ МОЖЛИВОСТІ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Скловський І. З.

*доктор філософських наук, доцент кафедри філософії,
соціології та менеджменту соціокультурної діяльності,
Університет Ушинського*

Лемищук Г. О.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Університет Ушинського*

Анотація. У даній статті викладено результати дослідження мотивації як ресурсного чинника саморозвитку особистості, яка спонукає особистість і спрямовує її до подальшого розвитку.

Доведено, що мотивація завдяки своїм психологічним характеристикам, забезпечує центрування внутрішнього простору особистості, її активності, формує смисловий напрямок її подальшого життєвого шляху.

Психодіагностичний комплекс дослідження склали методики: «Методика дослідження саморозвитку особистості» С.Б. Кузікової та Б.О. Кузікова; «Методика діагностики мотиваційної структури особистості» В.Е. Мільмана. Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерної програми SPSS21.0 for Windows. Використовувались кількісний (кореляційний) та якісний (метод «асів» і метод «профілів») аналізу даних.

В результаті проведеного кореляційного аналізу визначено значущі зв'язки між показниками саморозвитку та показниками структурних компонентів мотивації, описано психологічні характеристики мотивації осіб з високим та низьким рівнями саморозвитку.

Ключові слова: саморозвиток, особистість, мотивація, детермінанти, психологічні особливості.

Актуальність дослідження зумовлена вивченням потенційних можливостей особистості, що спонукають її до подальшого саморозвитку. В умовах сучасного мінливого світу (при економічній кризі, важкій ситуації на політичній арені, постійних соціальних ризиках) з надлишком нової інформації

при наявності інтернету й різних гаджетів, людина сама повинна змінюватися й розвиватися, щоб не відставати від рівня науково-технічного прогресу й інших змін у світовій політичній і соціальній сфері.

У психологічній науці останнім часом активно розробляються напрямки вивчення особистості, як системи, яка самозмінюється, саморозвивається, як суб'єкту, автору свого життєвого шляху, який вибирає у кожний наступний момент часу не лише засоби поведінки, але і шляхи розвитку самого себе.

На теоретико-методологічному рівні проблема саморозвитку особистості знайшла своє висвітлення у працях таких вітчизняних дослідників як Г. О. Балл, М. Г. Вієвська, О. В. Гандабура, С. Б. Кузікова, В. Ф. Моргун, Г. М. Полоз, Т. В. Тихонова та інших.

Дослідження проблеми саморозвитку здобуває особливу актуальність у зв'язку з підвищенням вимог до особистісної компетентності людини, її здатності самовдосконалюватися. Робота особистості над змінюванням і самовтіленням є діяльністю, яка максимально осмислена, позитивна для особистості і соціуму. У зв'язку з цим виникають питання стосовно ресурсних можливостей саморозвитку, тих аспектів, які є найбільш значущими у даному процесі.

Можна висловити припущення, що саморозвиток дозволяє людині бути успішною і досягати вершин в її особистісній і професійній діяльності завдяки мотивації. На думку видатного психолога Абрахама Маслоу, мотивація саморозвитку базується на прагненні людини до розвитку природних здібностей, удосконалення наявних позитивних якостей. Ця мотивація спонукає особистість прикладати максимум вольових зусиль для повного розвитку і реалізації здібностей, керуючись потребою відчувати компетентність у певній сфері. Саморозвиток дає людині відчуття власної значущості, можливості бути самим собою (Маслоу, 2012).

Мотивація саморозвитку вимагає від кожної особистості певної рішучості у подоланні досягнутої у минулому умовної стабільності, відмови від комфортного спокою. Вона виступає як внутрішній рушійний чинник самореалізації особистості, забезпечує центрування внутрішнього простору особистості, формує смисловий напрямок життєвого шляху, активність і

продуктивність діяльності, викликаючи людини певне емоційне задоволення. Хоча при саморозвитку часто виникає внутрішній конфлікт мотивів, а рух вперед вимагає насильства над собою. Зазначене зумовило нас до припущення, що мотивація може бути однією із складових потенційного ресурсу саморозвитку особистості.

Отже, метою даної роботи є викладення результатів теоретико-емпіричного дослідження психологічних особливостей мотивації осіб з різним рівнем саморозвитку.

Дослідження проводилось на базі Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». До вибіркової сукупності увійшли студенти фізико-математичного факультету заочної форми навчання. Всього 36 осіб у віці 23-45 років.

Психодіагностичний комплекс склали методики: «Методика дослідження саморозвитку особистості» С. Б. Кузікової та Б. О. Кузікова; методика діагностики мотиваційної структури особистості» (В. Е. Мільман). Статистична обробка даних здійснювалась за допомогою комп'ютерної програми SPSS 17.0 for Windows. Використовувались кількісний (кореляційний) та якісний (метод «асів» і метод «профілів») (Саннікова, 1995) аналізи даних.

В табл. 1 представлено значимі коефіцієнти кореляції між показниками саморозвитку і мотиваційної структури особистості.

Отже, аналіз таблиці виявив значущі як додатні, так і від'ємні зв'язки між показниками саморозвитку і мотивації. Так показник потреби в саморозвитку (ПС) має додатні зв'язки з показниками підтримки життєзабезпечення (П), фрустрації астенічного типу (Фаст), реальної мотивації (РМ) ($p < 0,01$), ДА (ділової активності), СС (соціального статусу), Еаст (емоційних переживань астенічного типу), ЗЖМ (загальножиттєвої мотивації) ($p < 0,05$).

Від'ємні значення, стосовно показника ПС (потреби в саморозвитку), виявили показники Фст (фрустрація стеничного типу) ($p < 0,01$) та ТА(творчої активності) ($p < 0,05$). Це можна пояснити значущістю потреб у повазі, в афіліації, в досягненнях для підтримки усвідомлення особистістю необхідності саморозвитку та самовдосконалення.

Таблиця 1

**Значимі коефіцієнти кореляції між показниками
саморозвитку та мотиваційної структури особистості**

Показники мотиваційної структури	Показники саморозвитку особистості			
	ПС	УС	МС	ЗПС
П	326**	214*		252**
ДА	223*			
СС	217*			
ТА	-242*	345*	-254*	
СК			-227*	
Еаст	298*		382**	431**
Фаст	369**			212*
Фст	-260**	-157*	-113*	-227**
РМ	263**		-112*	216**
ЗЖМ	305*			

*Примітка.1) Коми та нулі опущені; ** – значущий кореляційний зв'язок на рівні $p < 0,01$, * – значущий кореляційний зв'язок на рівні $p < 0,05$; 2) Умовні скорочення показників саморозвитку особистості: ПС – потреба в саморозвитку; УС – умови саморозвитку; МС – механізми саморозвитку; ЗПС – загальний показник саморозвитку; 3) Умовні скорочення показників мотиваційної структури особистості: П – підтримка життєзабезпечення; ДА – ділова активність; СС – соціальний статус; ТА – творча активність; СК – суспільна корисність; Еаст – емоційні переживання астеничного типу; Фаст – фрустрація астеничного типу; Фст – фрустрація стеничного типу; РМ – реальна мотивація; ЗЖМ – загальножиттєва мотивація; ПЖЗ – підтримка життєзабезпечення.*

На рівні $p < 0,05$ встановлено додатній зв'язок показника УС (умови саморозвитку) з показниками П (підтримка життєзабезпечення) і ТА (творча активність); від'ємний зв'язок з показником Фст (фрустрація стеничного типу) ($p < 0,05$), що пояснюється позитивністю самосприйняття, активною життєвою стратегією. Показник МС (механізми саморозвитку)

виявив додатній зв'язок з показником East (емоційні переживання астеничного типу) ($p < 0,01$), а з показниками ТА (творча активність), СК (суспільна корисність), Фст (фрустрація стеничного типу), РМ (реальна мотивація) – від'ємний зв'язок на 5% рівні. Це свідчить про те, що прагнення до автентичності та рефлексія складають основу особистого саморозвитку людини, спонукаючи її до емоційних переживань, усвідомлення розбіжності між реальним і бажаним «Я», розвитку здатності до самотворення.

Показник ЗПС (загальний показник саморозвитку) має додатні зв'язки з показниками П (підтримка життєзабезпечення), East (емоційні переживання астеничного типу), РМ (реальна мотивація) ($p < 0,01$), Фаст (фрустрація астеничного типу) ($p < 0,05$), а також від'ємний зв'язок з Фст (фрустрація стеничного типу) ($p < 0,01$). Самопізнання, потреба особистісного зростання, інтерес до навколишнього, внутрішнього світу свого та інших людей, активність життєвої стратегії зумовлені ініціативою, пізнавальною активністю, внутрішньою вмотивованістю досліджуваних, що є характеристикою досліджуваних як суб'єктів життєдіяльності і особистісного саморозвитку.

Отже, результати кореляційного аналізу показали наявність психологічних особливостей мотиваційної сфери у осіб, котрі різняться рівнем саморозвитку. Для того, щоб цю наявність розглянути більш детально, був застосований метод «асів» (Санникова, 1995), за допомогою якого із усієї вибірки досліджуваних за композитною оцінкою було сформовано дві групи: (С+) – група осіб ($n=9$) з високим значенням загального показника саморозвитку (ЗПС) і (С-) – група осіб ($n=5$) з низьким значенням загального показника саморозвитку. На рис. 1 надано профілі мотиваційної структури осіб зазначених груп.

Профілі мотивації представників обох груп розташовані неначе «дзеркально» на площині відносно середньої лінії ряду (50-й перцентиль), але є і точка їх перетину у зоні «комфарту». На осі ОХ відкладені показники мотивації, на осі ОУ – значення даних показників, виражені у перцентильях. На площині вище середньої лінії розташовано профіль осіб з високими значеннями показників мотиваційної структури, нижче середньої лінії ряду – профіль осіб з низькими

значеннями. Візуальний аналіз отриманого співвідношення свідчить про певні розбіжності значень в структурі мотивації досліджуваних. В обох випадках можна говорити про експресивний тип мотивації.

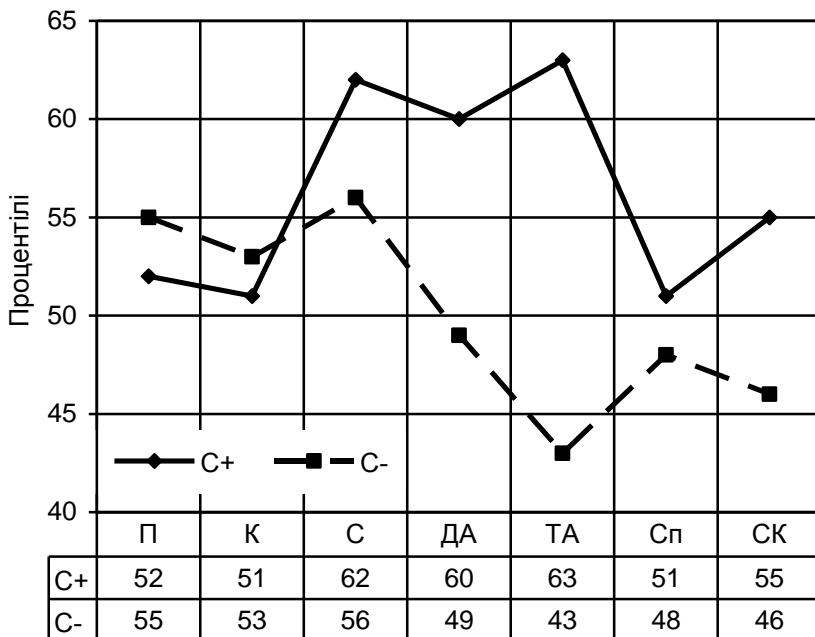

Рис. 1. Профілі мотиваційної структури груп осіб з різним рівнем саморозвитку

Так, у осіб групи з *високим рівнем саморозвитку* більш виражене прагнення до підтримки і посилення соціального статусу(С). Їм властива потреба у безпеці, необхідність завоювання авторитету серед свого професійного оточення (ДА), демонстрація своїх здібностей, творча активність (ТА), постійне самовдосконалення, прояв активності у життєдіяльності, честолюбство. Вони володіють пошуковою активністю, толерантністю до нового, що у професійній сфері реалізується у просуванні кар'єрними сходами. Такі особи схильні вибирати професію, виходячи з перспектив, які відкриває майбутня спеціальність.

Представники групи з *низьким рівнем саморозвитку*

демонструють тенденцію до самореалізації (П), схильність займатися громадською діяльністю, планування формування свого дозвілля (К), бажання досягти високих результатів у навчальній або професійній діяльності, у міжособових стосунках (Сп). Вони не переносять бездіяльності, тому ділова активність займає важливе місце у їх житті (ДА), завдяки чому реалізується тенденція до поступового самовдосконалення. Поведінка осіб з низьким рівнем саморозвитку спрямована на уникнення всіляких труднощів, орієнтована на пошук найбільш простих способів вирішення конфліктів. Дані особи намагаються по можливості уникати складного шляху досягнення цілей, оскільки це вимагає серйозних вольових зусиль. Навпаки, всі зусилля концентруються на тому, щоб відчувати себе безтурботно, в звичній ситуації. Вільний час даних людей, зазвичай, цілком присвячений розвагам. Позитивні сторони мотиву комфорту в тому, що такі люди спокійні, люблять затишок і вважають за краще підтримувати довготривалі стосунки (Ск).

Таким чином, можна зробити висновок, що саморозвиток і мотивація як психологічні характеристики особистості взаємно підсилюють одна одну, що необхідно враховувати при аналізі перспектив становлення особистості.

Література

1. Кузікова С. Б. *Психологія саморозвитку* : [навч. посіб.] / Сум. держ. пед. ун-т імені А. С. Макаренка. Суми : МакДен, 2011. 149 с.
2. Лосева Н. М. *Саморозвиток викладача вищої школи* : [навч. посіб.]. Донецьк : Дон. НУ, 2003. 336 с.
3. Маслоу А. *Мотивация и личность* / 3-е изд. СПб. : Питер, 2012. 352 с.
4. Санникова О. П. *Эмоциональность в структуре личности* : [Монографія]. Одесса : Хорс, 1995. 264 с.